

Hommage človečnosti

Zvonka Zupanič Slavec, Petra Testen, Ruska kapelica pod Vršičem. Unireal in Znanstveno društvo za zgodovino zdravstvene kulture Slovenije, Ljubljana 2007, 336 strani.

Okrog 24 km dolgo gorsko cesto s 50 zavoji čez visokogorski prelaz Vršič, ki je med prvo svetovno vojno predstavljal edino možno pot za prekrbo severnega dela soške fronte, je sredi leta 1915 gradilo preko 10.000 ruskih vojnih ujetnikov različnih narodnosti. Proti koncu zime 1916 je ob tej cesti pod snežnimi plazovi življenje izgubilo nekaj manj kot 300 ljudi. V spomin na tragičen dogodek so ruski ujetniki že čez nekaj mesecev zgradili preprosto kapelico, v kateri so črpali tudi moč za svoje preživetje v nečloveških razmerah. Po končani svetovni moriji so se Slovenci in Rusi začeli srečevati ob tem pietetnem kraju, po drugi svetovni vojni pa so takšna srečanja postala nezaželena. Šele po osamosvojitvi Slovenije so v letu 1992 ta letna srečanja ponovno zaživela in predstavljajo most med dvema slovanskima narodoma.

O 15-letnici slovensko-ruskih srečanj pod Vršičem sta dr. Zvonka Zupanič Slavec in Petra Testen pripravili izjemno bogato (tako vsebinsko kot tudi oblikovno) znanstveno monografijo. Knjiga, problemsko osredotočena na Rusko kapelico, le-to osvetli do potankosti in z različnih zornih kotov.

V celoti dvojezična monografija je zasnovana v treh sklopih: v prvem delu nas nagovori devet predstavnikov slovenskega in ruskega cerkvenega (ljubljski nadškof metropolit Alojz Uran, patriarh Moskve in vse Rusije Aleksij II., češki kardinal Tomáš Špidlík) ter javnega in političnega življenja (predsednik vlade RS Janez Janša, veleposlanik Ruske federacije v RS Mihail Valentinovič Vanin, prvi predsednik slovenskega parlamenta dr. France Bučar, direktor Centra za raziskave postkomunističnih ekonomij v Londonu dr. Ljubo Sirc, prvi veleposlanik Ruske federacije v RS Aleksej Leonidovič Nikiforov, predsednik Društva Slovenija – Rusija Saša Ivan Geržina) ter pobudnica knjige dr.

Zvonka Zupanič Slavec. Najpomembnejši mejnik pri vzpostavitvi odnosov in povezav med slovenskimi in ruskimi državniki, družbenimi delavci in cerkvenimi dostojanstveniki na Vršiču je bila pobuda slovenskih zanesenjakov (med njimi velja omeniti Saša Slavca), ki jo je dejavno podprla vlada, pri njej pa so aktivno sodelovali predstavniki slovenske kulturne elite, vidni ruski priseljenci in visoki cerkveni dostojanstveniki. Ta začetek je pod vodstvom Saše Geržine razvijalo Društvo Slovenija – Rusija. Tako je sinergija srečanj, ki so pomembno širila obzorja in vedenja enega naroda o drugem in obratno, pripomogla k zbližanju dveh slovanskih narodov, dveh držav in nenazadnje dveh cerkva.

Uvodnemu delu sledi sklop znanstvenih študij. O mitih in legendah slovenskega alpskega sveta, šegah in navadah, o običajih, vezanih na alpski svet ter o ljudeh, povezanih z gorskim svetom (botanikih, gornikih, alpinistih) se razpiše dr. Zvonka Zupanič Slavec. V osnovnih črtah oriše potek soške fronte ter pojasni pojav številnih ruskih vojnih ujetnikov in njihovo povezanost z vršiškim prelazom. Spregovori tudi o tisti usodni pepelnični sredi, 8. marca 1916, ko so obsežni plazovi (drugi je sledil štiri dni kasneje, tretji pa čez tri mesece) pod sabo pokopali več kot 200 ruskih vojnih ujetnikov (lokalna župnijska kronika navaja 272 ujetnikov in avstrijskih stražarjev). Tragedija je preživele ruske vojaške spodbudila, da umrlim sotrpinom postavijo znamenje v spomin. Tako je še istega leta zrasla pravoslavna kapelica svetega Vladimirja, ki je kmalu postala ne samo spominsko znamenje, ampak tudi odraz človečnosti in sočutnosti. Mag. Marko Benedik, župnik v Kranjski Gori, osvetljuje povezave med župnijo in z rusko kapelico povezanimi dogodki, predvsem v obdobju zadnjih 25 let; omeniti ne pozabi vseh pomembnih cerkvenih dostojanstvenikov, tako katoliških kot pravoslavnih, ki so s svojo prisotnostjo in razmišljanji o umrlih premoščali prepade in razdalje med vzhodom in zahodom. O slovenskem ozemlju, ki je (bilo) tudi zaradi svoje prehodnosti in odprtosti na vse strani dovzetno za dogajanje v njegovi bližini ter predmet zanimanja številnih ljudstev, ki so se hote ali nehote dotaknila slovenskega prostora, spregovori dr. Stane Granda. Dotakne se Argonavtov, Ilirov in širjenja kulture železa v srednjeevropski prostor, začetkov krščanstva na naših tleh, vsemogočih vojsk, ki so prečkala naše ozemlje. Ne izogne se niti vplivom kneza Koclja,

še zlasti pa ne solunskih bratov Cirila in Metoda na kasnejše življenje. Omenja povezovalno vlogo Celjskih, mešanje ljudstev in verstev (Uskoki) ter njihovo sobivanje (svobodno pristanišče Trst). Posebej se dotakne napredujočih slovensko-ruskih stikov v 19. in v začetku 20. stoletja, nadalje gradnje pravoslavnih cerkva in ne tako redkih prestopov iz ene vere v drugo v času prve Jugoslavije. Ponovno poudari povezovalno moč Cirila in Metoda, ki sta lahko tudi v naših časih ponovno močna vez, tako duhovna kot kulturna (sozavetnika Evrope!), kakršna sta bila pred dobrim tisočletjem. S pogledi Slovencev oz. slovenskih izobražencev (A. Aškerc, F. J. Celestin, B. Vošnjak) na slovansko velesilo na prehodu iz 19. v 20. stoletje nas seznani ddr. Igor Grdina, po drugi strani pa osvetli zanimanje Slovencev za ruske (literarne) avtorje. In kaj so imeli v mislih slovenski vojaki, ki so iz dolžnosti do cesarja stali nasproti svojim slovanskim bratom? Sicer pa so lahko mnogi Slovenci osebno izkusili rusko dušo skozi izkušnjo 1. svetovne vojne. Velja pa tudi obratno: kar nekaj ruskih emigrantov je prispevalo k razvoju slovenske znanosti, že pred tem pa so se prenekateri ruski ujetniki imeli priložnost seznaniti s slovenskim prostorom; tisti, ki so gradili vršiško cesto, še posebej. In tisti izmed njih, ki so se ujeli v snežno past in jih je tu doletela bela smrt, so za vedno ostali v naši deželi ... Kot zadnji v tem sklopu je prispevek Silvestra Gabersčka, in sicer o usodi ruske kapelice kot spomenika, še posebej o njenem restavriranju po potresu 1998 ter o konservatorsko-restavratorskih posegih v njeni notranjosti. Celovita prenova je bila kronana z veliko slovesnostjo leta 2006, ki je sovpadala tudi z 90-letnico kapelice in 15-letnico oživitve shodov.

Zadnji sklop knjige predstavlja obsežen ter fotografsko in podatkovno bogat kronološki pregled vršiških srečanj v zadnjih petnajstih letih, ki ga je pripravila Petra Testen.

Ta sicer skromna, a prelepa kapelica ni samo spominsko znamenje na tragično preminule, ampak je mnogo več: je simbol prijateljstva med slovenskim in ruskim narodom. In tej presežnosti človeške duše sledi tudi prestižnost same knjige. Kajti knjiga je zares prestižna, in to v več ozirih: najprej zaradi uglednih gostov in avtorjev, potem pa (tudi zahvaljujoč sponzorjem) zaradi izjemno bogate grafične opreme. Pod črto morda le tole: mogoče bi k celovitosti obravnavane problematike

veljalo pritegniti še dve odlični poznavalki obravnavane tematike: Petro Svoljšak (ki je knjigo sicer recenzirala) ter Damjano Fortunat Černilogar, ki bi zagotovo dodali še kakšen kamenček v bleščeč mozaik védenja o Ruski kapelici.

Marija Počivavšek

Najslabša Jugoslavija je za Slovenijo najboljša rešitev

Bojan Godeša, Slovensko nacionalno vprašanje med drugo svetovno vojno. Inštitut za novejšo zgodovino, Ljubljana 2006, 416 strani.

Dr. Bojan Godeša v knjigi *Slovensko nacionalno vprašanje med drugo svetovno vojno* predstavi problematiko reševanja državnopravnega okvira Slovenije med drugo svetovno vojno in s tem povezanega nacionalnega vprašanja. Kljub dejstvu, da so politični dejavniki zagovarjali različne opcije glede rešitve slovenskega državnopravnega okvira, med katerimi je svoje mesto našla celo ideja o oblikovanju samostojne slovenske države, se je v času okupacije v obeh med vojno sprtih taborih izoblikoval podoben narodnopolitični program: Zedinjena Slovenija v federativno obnovljeni jugoslovanski državi. Pri tem se je osvobodilno gibanje zavzemalo za republikansko ureditev, protirevolucija, predvsem slovenski liberalci, pa je vztrajala na monarhistični ureditvi.

O slovenskem nacionalnem vprašanju med drugo svetovno vojno je bilo sicer že nekaj napisanega in objavljenega, vendar edino nedavno izšla knjiga Bojana Godeše, ki je plod nekajletnega